

سخت افزار

جلسه سوم

جبر بول

مقدمه

جبر بول نیز همانند جبر دهمی معمولی بوسیله مجموعه ای از عناصر (مانند S)، تعدادی عملگر و تعدادی اصول بدیهی تعریف می شود.

مهمترین این اصول عبارت است از:

1- خاصیت بسته بودن: مجموعه S نسبت به یک عملگر بسته است اگر برای هر دو عنصر s ، عملگر مذکور عنصر منحصر بفردی از مجموعه را منتسب نماید.
مثال مجموعه اعداد طبیعی نسبت به عملگر $+$ بسته است زیرا اگر a, b دو عضو دلخواه N باشد عنصر دیگری از این مجموعه مثل c می توان یافت بنحوی که $a+b=c$ باشد.

مجموعه اعداد طبیعی نسبت به عملگر $-$ بسته نیست زیرا بعنوان مثال

$$2-4=-2 \notin N$$

2- خاصیت شرکت پذیری: یک عملگر $*$ روی مجموعه S شرکت پذیر است هر گاه داشته باشیم

$$(x * y) * z = x * (y * z)$$

$$x * y = y * x$$

3- اصل جابجایی:

4- عنصر خنثی: مجموعه S نسبت به عملگر $*$ دارای عنصر خنثی e است اگر این عنصر متعلق به S بوده و دارای خاصیت زیر باشد.

$$e * x = x * e = x$$

5- معکوس: مجموعه S با عنصر خنثی e نسبت به عملگر $*$ دارای معکوس است بشرطی که برای هر x عضو S ، عنصری مانند y عضو S وجود داشته باشد بطوری که

$$x * y = e$$

6- اصل توزیع پذیری: اگر $*$ و $+$ دو عملگر روی مجموعه باشند $(*)$ را روی $(+)$ توزیع پذیر گوئیم هرگاه:

$$x * (y + z) = (x * y) + (x * z)$$

(جبر بول):

جبر بول مشابه جبر معمولی با عناصر مجموعه $B=\{0,1\}$ همراه با دو عملگر $OR(+)$ و $AND(.)$ تعریف شده و دارای اصول زیر است :

(1)

a: مجموعه نسبت به عملگر $(+)$ بسته باشد

b: مجموعه نسبت به عملگر $(.)$ بسته باشد

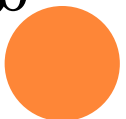
(2)

$$x+0=0+x=x$$

a: عنصر خنثی برای $(+)$ برابر 0 باشد یعنی:

$$x.1=1.x=x$$

b: عنصر خنثی برای $(.)$ برابر 1 باشد یعنی:

(3)

a: مجموعه نسبت به (+) دارای خاصیت جابجایی باشد. $x+y=y+x$

b: مجموعه نسبت به (.) دارای خاصیت جابجایی باشد. $x.y=y.x$

(4)

a: (.) روی (+) دارای خاصیت پخشی باشد: $x.(y+z)=(x.y)+(x.z)$

b: (+) روی (.) دارای خاصیت پخشی باشد: $x+(y.z)=(x+y).(x+z)$

(5) به ازای هر عنصر x ، عنصری مانند x' وجود داشته باشد بگونه ای که:

$$x+x'=1 \quad :a$$

$$x.x'=0 \quad :b$$

- 1) $x.0=0$
- 2) $x.1=x$
- 3) $x+0=x$
- 4) $x+1=1$
- 5) $x+x'=1$
- 6) $x+x=x$
- 7) $x.x'=0$
- 8) $x.x=x$
- 9) $x+y=y+x$
- 10) $xy=yx$
- 11) $(x+y)+z = x + (y+z)$
- 12) $(xy)z = x(yz)$
- 13) $x(y+z)=(x.y)+(x.z)$
- 14) $x+y.z=(x+y).(x+z)$
- 15) $x+xy=x$
- 16) $(x')'=x$

یک تابع بول عبارتی است که از متغیرهای دودویی ، عملگرهای OR,AND,NOT و پرانتزها و علامت تساوی تشکیل شده است. به ازای مقادیر مفروض از متغیرها تابع فقط می تواند 0 یا 1 باشد.

مثال:

$$F = x + y'z$$

جدول درستی

یکی از روش های بیان توابع بولی و اثبات قوانین استفاده از جدول درستی است.

تعداد سطرهای جدول درستی بستگی به تعداد متغیرهای تابع دارد.

برای یک تابع n متغیره جدول درستی دارای 2^n ردیف (سطر) است .

ممکن است جدول درستی داده شود و شما باید تابع آن را به دست آورید و بالعکس.

مثال:

درستی $x = x + xy$ را با جدول صحت بررسی کنید:

حل)

x	y	xy	$x + xy$
0	0	0	0
0	1	0	0
1	0	0	1
1	1	1	1

مثال:

با جدول درستی ثابت کنید؟

$$x+yz=(x+y)(x+z)$$

حل)

x	y	z	yz	x+yz	x+y	x+z	(x+y)(x+z)
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	1	0	0	0	1	0
0	1	0	0	0	1	0	0
0	1	1	1	1	1	1	1
1	0	0	0	1	1	1	1
1	0	1	0	1	1	1	1
1	1	0	0	1	1	1	1
1	1	1	1	1	1	1	1

(مثال)

توابع بولی زیر را با استفاده از جبر بول ساده کنید ؟

(مثال 1)

$$x(x' + y) =$$

$$= xx' + xy = 0 + xy = xy$$

مثال 2

$$x + x'y =$$

$$= (x + x')(x + y) = 1(x + y) = x + y$$

مثال 3

$$(x + y) (x + y') =$$

$$= xx + xy + xy' + yy'$$

$$= x + xy + xy' + 0$$

$$= x (1 + y + y')$$

$$= x(1) = x$$

4 مثال)

$$xy + x'z + yz =$$

$$= xy + x'z + yz (x + x')$$

$$= xy + x'z + xyz + x'yz$$

$$= xy (1 + z) + x'z (1 + y)$$

$$= xy + x'z$$

تئوری دمورگان :

$$1) \quad (x.y.....d)' = x' + y' + ... + d'$$

$$2) \quad (x+y+.....+d)' = x'y'.....d'$$

مثال)

متمم توابع زیر را بیابید؟

1) $F = x'yz' + x'y'z \longrightarrow$

$$\begin{aligned} F' &= (x'yz' + x'y'z)' = (x'yz')' \cdot (x'y'z)' \\ &= (x + y' + z) \cdot (x + y + z') \end{aligned}$$

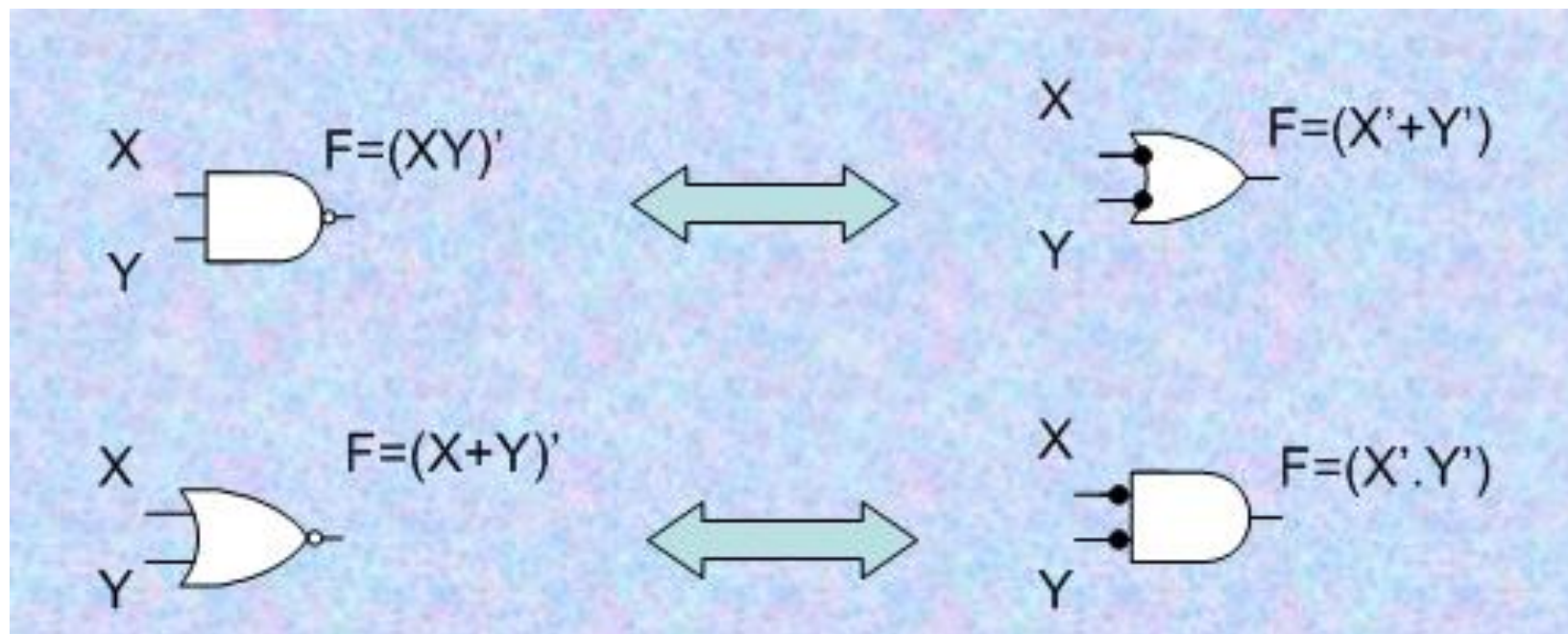

$$2) D = x(y'z' + yz)$$

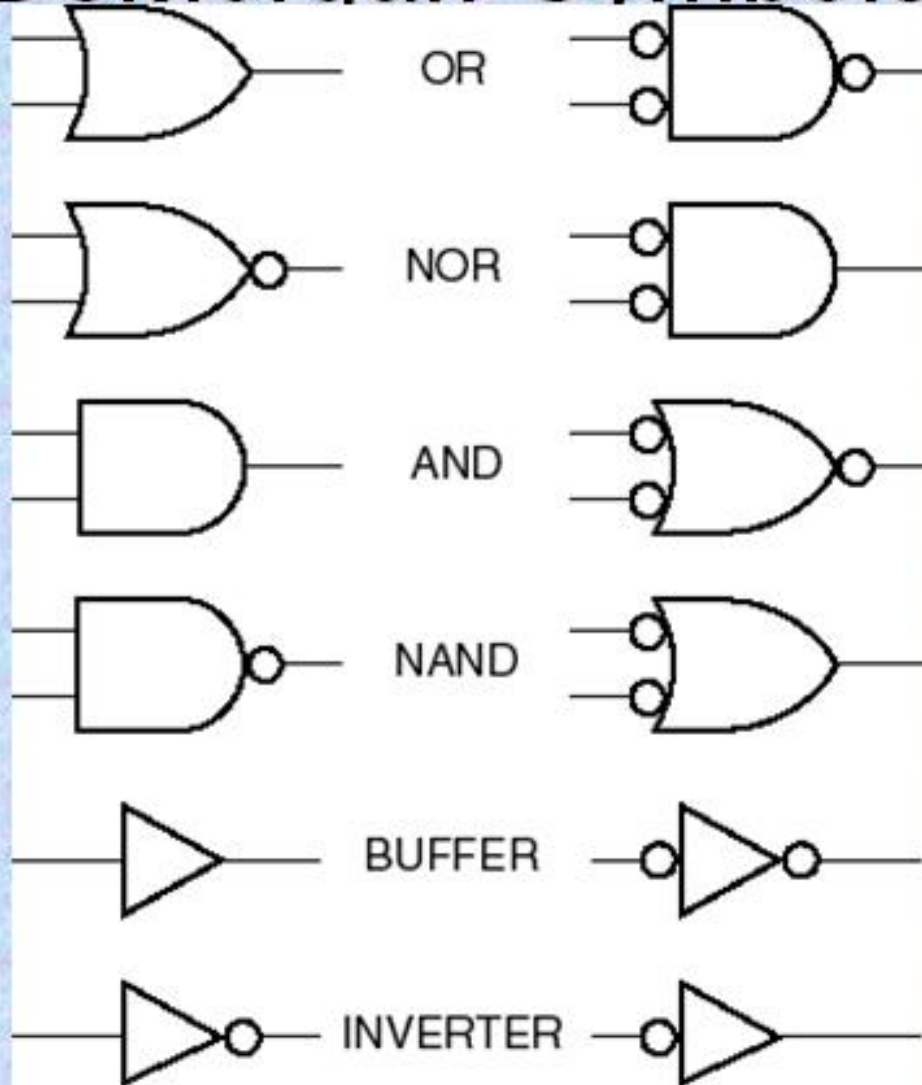
$$\begin{aligned} D' &= [x(y'z' + yz)]' = x' + (y'z' + yz)' \\ &= x' + (y'z')' \cdot (yz)' \\ &= x' + (y + z) \cdot (y' + z') \end{aligned}$$

تبدیل گیت ها با استفاده از تئوری دمرگان

DeMorgan Symbols

فرمهای استاندارد (Standard Forms)

□ Literals :

به یک متغیر در فرم خود یا بفرم مکمل گفته می شود. مثال: x, x', y, y'

□ جمله ضربی (Product Term) :

یک لیترال یا AND چند لیترال است. مثال: $x, xyz', A'B, AB$

□ جمله جمعی (Sum Term) :

یک لیترال یا OR چند لیترال است. مثال: $x, x+y+z', A'+B, A+B$

□ دو فرم استاندارد :

Sum-of-Products and Product-of-Sums

جملات ماکسترم و مینترم (Maxterm , minterm):

□ هر مینترم با and کردن n متغیر بدست می آید. هر متغیر در آن با مقدار صفر با علامت پریم و با مقدار 1 بدون پریم نمایش داده خواهد شد.

مینترم بصورت m_j نمایش می دهند که j معادل دهمی جمله مربوطه است
مثلا:

$$m_3 = x'yz$$

0 1 1

ماکسترم : از OR کردن n متغیر بدست می آید. هر متغیر با مقدار صفر بدون پریم و با مقدار یک با پریم نمایش داده می شود:

$$M_0 = (x+y+z)$$

0 0 0

جدول درستی مینترم و ماکسترم:

X	Y	Z	minterm	Maxterm
0	0	0	$m_0 = x'y'z'$	$M_0 = X+Y+Z$
0	0	1	$m_1 = x'y'z$	$M_1 = X+Y+Z'$
0	1	0	$m_2 = x'yz'$	$M_2 = X+Y'+Z$
0	1	1	$m_3 = x'yz$	$M_3 = X+Y'+Z'$
1	0	0	$m_4 = xy'z'$	$M_4 = X'+Y+Z$
1	0	1	$m_5 = xy'z$	$M_5 = X'+Y+Z'$
1	1	0	$m_6 = xyz'$	$M_6 = X'+Y'+Z$
1	1	1	$m_7 = xyz$	$M_7 = X'+Y'+Z'$

(1) هر تابع بولی را می توان به صورت جمع مینترم ها (Sum Of Product=SOP) نوشت:

$$\begin{aligned} F1 &= m0 + m1 + m2 + m3 + m4 + m5 + m6 + m7 \\ &= \Sigma(0,1,2,3,4,5,6,7) = SOP \end{aligned}$$

(2) هر تابع بولی را می توان به صورت حاصلضرب ماکسترم ها (Product of Sum=POS) نوشت:

$$\begin{aligned} F1 &= M0.M1.M2.M3.M4.M6.M7 \\ &= \Pi(0,1,2,3,4,5,6,7) = POS \end{aligned}$$

مثال) توابع $F1$ و $F2$ را بر حسب مجموع مینترم ها و حاصلضرب ماکسترم ها بدست آورید؟

X	Y	Z	F1	F2
0	0	0	1	0
0	0	1	0	0
0	1	0	1	0
0	1	1	0	1
1	0	0	0	0
1	0	1	1	1
1	1	0	1	1
1	1	1	0	1

F1 و F2 بر حسب مجموع مینترم ها

$$F1(X,Y,Z)=X'Y'Z'+X'YZ'+XY'Z+XYZ'$$

$$=\sum(0,2,5,6)=m_0+m_2+m_5+m_6$$

$$F2(X,Y,Z)=X'YZ+XY'Z+XYZ'+XYZ$$

$$=\sum(3,5,6,7)=m_3+m_5+m_6+m_7$$

F1 و F2 بر حسب حاصلضرب ماکسترم ها

$$\begin{aligned} \mathbf{F1(x,y,z)} &= (x+y+z')(x+y'+z')(x'+y+z)(x'+y'+z') \\ &= M1.M3.M4.M7 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \mathbf{F2(x ,y, z)} &= (x+y+z) (x+y+z')(x+y'+z)(x'+y+z) \\ &= M0.M1.M2.M4 \end{aligned}$$

تکلیف

تابع F و $\overline{F}$ را از روی جدول درستی زیر برحسب حاصل جمع مینترم ها ، حاصل ضرب ماکسترم ها بست آورید؟

A	B	C	F
0	0	0	0
0	0	1	1
0	1	0	1
0	1	1	0
1	0	0	1
1	0	1	0
1	1	0	0
1	1	1	1

□ هرگاه تابع بول به صورت مجموع مینترم ها یا حاصل ضرب ماکسترم ها بیان شود می گوئیم به فرم متعارف تبدیل شده است.

تبدیل فرم های استاندارد

در هر جمله همه متغیر ها وجود دارد یا نه اگر هر تغییری نباشد با قرار دادن عباراتی نظیر $X+X'$ آن متغیر را تولید می کنیم.

مثال

$$F=A+B'C$$

$$\left\{ \begin{array}{l} (1) A=A(B+B')=AB+AB' \\ (1) A=(AB+AB')(C+C')=ABC+ABC'+AB'C+AB'C' \\ (2) B'C=B'C(A+A')=AB'C+A'B'C \end{array} \right.$$

$$F=ABC+ABC'+AB'C+AB'C'+AB'C+A'B'C$$

$$F=m_1+m_4+m_5+m_6+m_7$$

(مثال)

جدول درستی تابع $F = A + \overline{B}C$ را بدست آورید؟

$A(BC)$

$A(B\overline{C})$

$A(\overline{B}C)$

$A(\overline{B}\overline{C})$

+

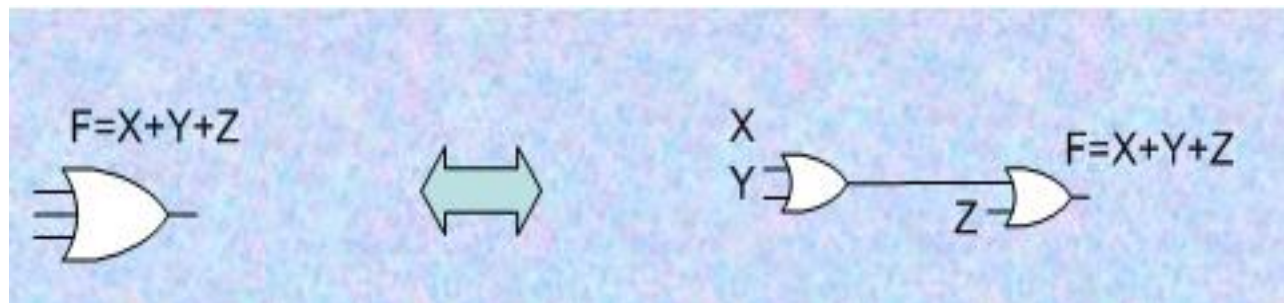
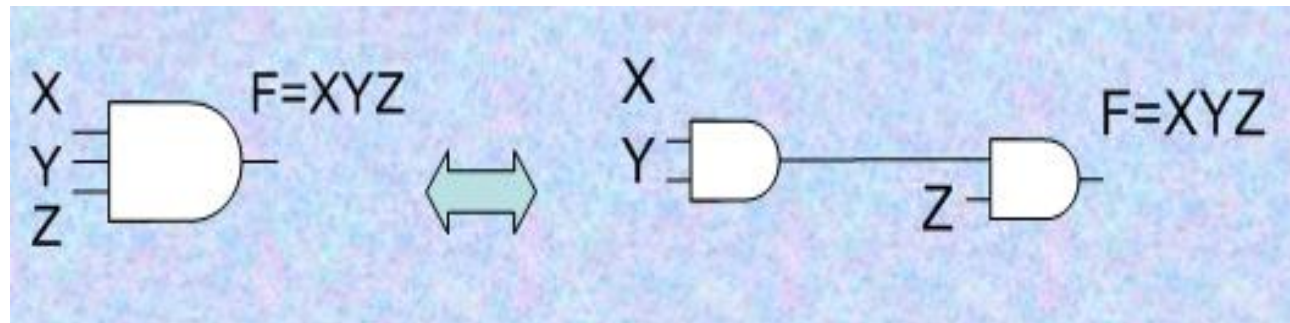
$(A)\overline{B}C$

$(\overline{A})\overline{B}C$

A	B	C	F
0	0	0	0
0	0	1	1
0	1	0	0
0	1	1	0
1	0	0	1
1	0	1	1
1	1	0	1
1	1	1	1

گیتهای چند ورودی :

چون AND و OR دارای خاصیت شرکت پذیری و جابجایی هستند پس توابع AND و OR قابل گسترش به 3 یا چند ورودی هستند .

منطق مثبت و منفی

Positive & Negative Logic

■ معمولاً در گیت های منطقی داریم:

❖ H (high voltage, 5V) = 1

❖ L (low voltage, 0V) = 0

■ این قرارداد منطق مثبت می باشد.

■ با این وجود قرار داد معکوس یعنی منطق مثبت نیز می تواند استفاده گردد.

❖ H (high voltage) = 0

❖ L (low voltage) = 1

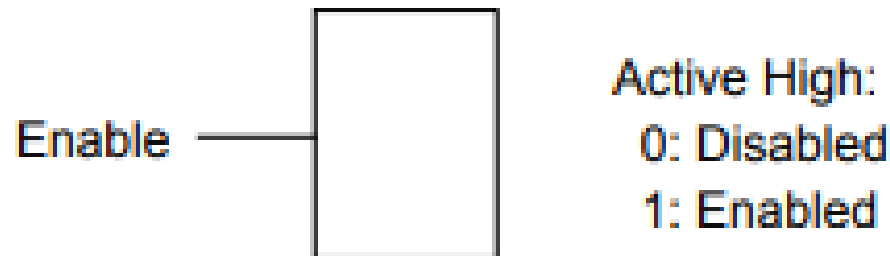
■ بسته به نوع منطق استفاده شده یک گیت ممکن است عبارت بولی متفاوتی را نمایش دهد.

منطق مثبت و منفی

Positive & Negative Logic

Positive logic:

Negative logic:

